

EESTI KULTUURI SÜVAMEHHANISMID

Tallinna Ülikoolis, 29.-31. oktoober 2014

Ajakava ja teesid

EESTI KULTUURI SÜVAMEHHANISMID

Kultuuriteooria tippkeskuse VII sügiskonverents
29.–31. oktoober 2014
Tallinna Ülikool

Peakorraldajad: Hannes Palang, Anu Printsman
Konverentsi sekretär: Monika Tasa
Konverentsi korraldustoimkond: Tuuli Piirsalu, Kaija Rumm
Teesivihiku toimetajad: Monika Tasa, Kaija Rumm

ISBN (printed) 978-9949-9360-4-5

ISBN (PDF) 978-9949-9360-5-2

Sisukord

Konverentsi programm.....	4
Eesti kultuuriteooria: proloog.....	7
Tähtpäevad sotsiaalse ja individuaalse aja rütmistajana	9
Kultuuriteooria ja etnograafiline väli: metodoloogilisi visandeid	10
Kultuurisõltelise tähenduseloome teoreetilised mudelid	11
Ebaloomulik, mittelooduslik, ja kultuuriteooria	12
Piirirohkus ja mälu	13
Mineviku kultuuri piiride konstrueerimine ja dekonstrueerimine	14
Süsteemne võim ja semiootiline autonoomia semiootilise kultuuripsühholoogia vaatepunktist.....	16
Usuliikumiste identiteediloome vernakulaarse ja institutsionaalse kommunikatsiooni pingeväljas	17
Teoreetilistest kimbatustest pärandi ja kogukonna mõistete puhul: näiteid Eesti kultuuripraktikast.....	18

Konverentsi programm

Tallinna Ülikool, Mare maja, ruum M-134

Kolmapäev, 29. oktoober

11:00 konverentsi avamine
Hannes Palang

11:00–12:30 ettekanne

Eesti kultuuriteooria: proloog

Autorid: Marek Tamm, Kalevi Kull

Arutelu: Jaan Undusk

12:30–13:30 lõuna – Aatrium, Mare maja III korrus (registreeritud osavõtjatele)

13:30–15:00

Tähtpäevad sotsiaalse ja individuaalse aja rütmistajana

Autorid: Halliki Harro-Loit, Triin Vihalemm, Elo-Hanna Seljamaa, Kirsti Jõesalu

Arutelu: Marju Lauristin

15:00–15:30 kohvipaus

15:30–17:00

Kultuuriteooria ja etnograafiline väli: metodoloogilisi visandeid

Autorid: Peeter Torop, Art Leete

Arutelu: Ester Bardone, Toomas Gross, Valter Lang

17:30-20:00 vastuvõtt (buffet-õhtusöök) – Aatrium, Mare maja III korrus
(registreeritud osavõtjatele)

Vastuvõtu raames toimuvad raamatuesitlused:

“Estonian Approaches to Culture Theory” (V. Lang, K. Kull)

“Maastik ja mälu. Pärandiloome arenguhooni Eestis” (L. Kaljundi, H.

Sooväli-Sepping)

Neljapäev, 30. oktoober

8:45 hommikukohv

09:00–10:30

Kultuurisõltelise tähendusloome teoreetilised mudelid

Autorid: Tõnu Viik, Peeter Torop, Ülle Pärli, Maaris Raudsepp

Arutelu: Rein Raud, Marek Tamm

10:30–11:00 kohvipaus

11:00–12:30

Ebaloomulik, mittelooduslik, ja kultuuriteooria

Autorid: Franz Krause, Tarmo Pikner, Maaris Raudsepp, Kadri Kasemets, Anne Kull, Georgeta Stoica

Arutelu: Kalevi Kull, Timo Maran

12:30–13:30 lõuna – Aatrium, Mare maja III korrus (registreeritud osavõtjatele)

13:30–15:00

Piirirohkus ja mälu

Autorid: Raili Nugin, Hannes Palang, Anu Printsman, Anu Kannike, Tiiu Jaago, Kalevi Kull, Pihla Maria Siim, Kati Lindström

Arutelu: Tõnu Oja

15:00–15:30 kohvipaus

15:30–17:00

Mineviku kultuuri piiride konstrueerimine ja dekonstrueerimine

Autorid: Pikne Kama, Valter Lang, Maarja Olli, Katre Pärn, Tiit Remm, Maria Smirnova

Arutelu: Arvi Haak, Kristiina Johanson, Peeter Torop

Reede, 31. oktoober

10:30–11:00 hommikukohv

11:00–12:30

Süsteemne võim ja semiootiline autonoomia semiootilise kultuuripsühholoogia vaatepunktist

Autorid: Maaris Raudsepp, Andreas Ventsel

Arutelu: Peeter Selg, Tõnu Viik

12:30–13:30 lõuna – Aatrium, Mare maja III korrus (registreeritud osavõtjatele)

13:30–15:00

Usuliikumiste identiteediloome vernakulaarse ja institutsionaalse kommunikatsiooni pingeväljas

Autorid: Lea Altnurme, Atko Remmel, Roland Karo, Maaris Raudsepp, Kristiina Johanson, Andreas Ventsel

Arutelu: Alar Kilp, Ergo-Hart Västrik

15:00–15:30 kohvipaus

15:30–17:00

Teoreetilistest kimbatustest pärandi ja kogukonna mõistete puhul: näiteid Eesti kultuuripraktikast

Autorid: Ester Bardone, Kristi Grünberg, Marju Kõivupuu, Helen Sooväli-Sepping, Helen Kästik

Arutelu: Aet Annist, Kristin Kuutma

17:00–18:00 konverentsi lõpetamine – Aatrium, Mare maja III korrus

Eesti kultuuriteooria: proloog

Autorid: Marek Tamm, Kalevi Kull

Arutelu: Jaan Undusk

1. Üritame uurida, kas Eesti maiskondliku mõtteloo kultuuriteoreetilises traditsioonis on võimalik tuvastada teatud sidusust ja järjepidevust, sarnastest mõjuallikatest ja põhihoiakutest moodustuvat tervikut, mis pole minetanud oma aktuaalsust tänapäeval ja mille senisest parem tundmaõppimine võiks panustada kultuuriteooria edasisse arengusse nii Eestis kui ka üldisemalt. Seda oletuslikku ja suhtelist, tänapäeval edasiarenevat tervikut võiksime nimetada *Eesti kultuuriteooriaks*, täie teadlikkusega selle nimetuse tinglikkusest ja mõneti mängulisestki iseloomust.

2. Metodoloogilises plaanis juhindume kahest peamisest vaatenurgast.

Ühest küljest on tegemist *arheoloogilise* analüüsiga selle mõiste foucault'likus tähenduses, st siht on eritleda Eesti kultuuriteoreetilisi arhiivi, viimaste sajandite jooksul kogunenud kultuuriteoreetilisi lausungeid, nendevahelisi suhteid ja rühmitumisi erinevatesse kontseptuaalsetesse kooslustesse.

Teisest küljest liigitub vaatlus *geneoloogilise* analüüsi valdkonda (sedapuhku vaid väga nõrgas seoses tähendusega, mille Foucault sellele mõistele andis); seejuures ei pälvi tähelepanu mitte Eesti kultuuriteooria päritolu, vaid esmaseks eesmärgiks on konstrueerida järjepidevusi Eestiga seotud kultuuriteoreetilises mõttetraditsioonis. Teadvustame sealjuures, et kultuuriteooria kui kultuuri enesekirjeldus, nagu ka kultuuriteooria enda lokaalse ajaloo kirjeldus, mõjutavad kirjeldatava kultuuri identiteeti ja selle arengut.

3. Rõhutame veel kahte üldisemat epistemoloogilist hoiakut, mis on ühtlasi üleskutsed.

Esiteks leiame, et kultuuriteooria vajab senisest enam *historiseerimist*, kuivõrd tulemuslik kultuuriteoreetiline refleksioon on teadlik nende mõistete, ideede ja hoiakute päritolust, mida ta kasutab.

Teiseks kutsume üles kultuuriteooria *territorialisatsioonile* – maiskondlikule käsitamisele. Eesti kultuuriteooria lähe on pigem ruum kui aeg, sinne kultuuriteoreetiline mõte on sündinud ennekõike koha-, mitte niivõrd ajavaimust. Territorialisatsiooni põhimõte pakub ka võimaluse piiritleda uurimisaines: Eesti kultuuriteooria arhiivi osaks loeme kõik need tekstid, mille autorid on erineval moel olnud Eestiga lähedalt seotud: olgu siis päritolu, õpingute või õpetamise kaudu.

4. Ettekande fookuses on Eesti kultuuriteoreetilise arhiivi vanemad kihistused, põhiosas 19. sajandi I poolest 20. sajandi I pooleni; see tähendab, et vaatluse alla tulevad peamiselt Eestiga seotud saksa (nii baltisaksa kui ka riigisaksa) õpetlased, keda hilisemal ajal täiendavad mõned soome ja vene, ent niisamuti esimesed eesti

autorid. Konkreetsemalt keskendume ennekõike järgmistele autoritele: Karl Ernst von Baer (1792–1896), Victor Hehn (1813–1890), Gustav Teichmüller (1832–1888), Adolf von Harnack (1851–1930), Jakob von Uexküll (1864–1944), Hermann Keyserling (1880–1946), Johannes Gabriel Granö (1882–1956).

5. Eesti kultuuriteooria üks sidususe tegur on ühised mõjuallikad; neist tähtsaim on Kanti filosoofia, mida täiendavad ühelt poolt mõjutused Leibnizilt ja teiselt poolt Herderilt, Goethelt ja Schellingilt. Eesti kultuuriteoreetiline mõte on kujunenud niisiis peamiselt ratsionalismi ja romantismi mõju- ja pingeväljas.

6. Eesti kultuuriteooria põhiosas on märgatavad rida epistemoloogilisi alushoiakuid: *holism, organitsism, substantsialism, subjektivism, topoloogilisus*. Lühimalt võib Eesti kultuuriteooria põhihoiakuna täheldada ühisuse otsimist paljususes.

Tähtpäevad sotsiaalse ja individuaalse aja rütmistajana

Autorid: Halliki Harro-Loit, Triin Vihalemm, Elo-Hanna Seljamaa, Kirsti Jõesalu

Arutelu: Marju Lauristin

Lisaks looduslikele rütmidele luuakse suur osa inimeste isikliku ja ühiselu mõjutavatest rütmidest – näiteks töö ja vaba aja rütmid, nädalarütmid, jne – kultuuri kaudu. Mitmesugused kalendris sisalduvad tähtpäevad ühtaegu nii peegeldavad kultuuris sisalduvaid rütme kui ka kujundavad sotsiaalset aega. Tähtpäevades on talletunud ühiskonna eri ajastute kultuurikihid ja elukorralduse (varasem) seotus loodusega. Samuti väljenduvad neis usundilised arusaamad ja moraalsed ootused ning rahvusidentiteeti ja kollektiivset mälu loovad sümbolid. Tähtpäevad ja tsükliliselt korduvad tähistamise praktikad mängivad olulist rolli nii kokkukuuluvuse kui erinevuste tekitamisel ja säilitamisel, kandes endas narratiive, mida ühiskond ja selle üksikud liikmed omavahel ja teistele jutustavad. Nii on tähenduslikud ka üksikisikute ja rühmade otsused teatud tähtpäevi mitte tähistada. Paneeli „Tähtpäevad sotsiaalse ja individuaalse aja rütmistajana“ analüüs ning arutelu lähtuvad kahest olulisest tähtpäevade tähistamises kultuurisuhet iseloomustavast ning kujundavast dimensioonist – kollektiivne ja individuaalne kogemus; ning kehaline või vahetu ja vahendatud kogemus.

Paneelis põimub teooria ja empiirilise ainese käsitlus tihedalt aruteluga. Halliki Harro-Loit teeb sissejuhatuse sotsiaalsete rütmide teoreetilisest käsitlusest, rütmide sünkroniseerimisest ning rütmide ja tähtpäevade individuaalsetest ja kollektiivsetest tasanditest. Triin Vihalemm toob kultuuriteoreetilisse käsitlusse sotsioloogilise mõõtmise, näidates 2001. ja 2014. aastatel läbiviidud küsitlusuuringu „Mina.Maailm.Meedia“ andmete tuginedes, kuidas Eesti elanikud suhestuvad erinevate tähtpäevadega ning kuidas see mõjutab sotsiaalse aja sünkroniseeritust ühiskonnas. Arutleme, kuidas tähtpäevade (mitte)tähistamise kaudu on inimesed haaratud sotsiaalse aja rütmidesse ja kollektiivsesse identiteediloomesse ning milline on meedia roll tähtpäevade vahendamisel ja tähistamiskogemuse kujundamisel. Elo-Hanna Seljamaa tutvustab mõningaid teoreetilisi lähenemisi tähtpäevadele folkloristikas ning vaatleb 9. mai tähistamist Tallinnas. Fookuses on tähtpäevade seostamine teatud ühiskonnagruppidega, ametlike ja mitteametlike tähtpäevade suhe ning isiklike ja kollektiivsete mälestamispraktikate muutumine ja vormumine ajas, samuti tähtpäevade kehalisus.

Kultuuriteooria ja etnograafiline väli: metodoloogilisi visandeid

Autorid: Peeter Torop, Art Leete

Arutelu: Ester Bardone, Toomas Gross, Valter Lang

Eesmärgiks on arutleda teooria ja empiiria vahekorra üle semiootikas ja etnoloogias. Metodoloogias on uurimisobjekti piiritlemisele keskenduv ontoloogiline ja uurimisvahendeid põhjendav epistemoloogiline aspekt komplementaarsed. Kuid sellel komplementaarsusel on erinevaid vorme, mis sunnivad mõtlema parimast (optimaalsest) vahekorrast teooria ja empiiria vahel: 1) teooria võib olla tuletatud empiiria spetsiifikast kas täielikult või osaliselt; 2) teooria võib eelneada empiiriale ja olla aluseks välitöödele või andmebaaside koostamisele; 3) teooria võib olla aprobeeritud mingis muus valdkonnas ja rakendatakse erinevatel põhjustel (populaarne, universaalne vms) uuele empiiriale; 4) teooria on empiiria suhtes võõras ja moonutab uurimisobjekti; 5) samale empiiriale rakendatakse interdistsiplinaarseid teooriaid, mis tekitavad komplementaarsuse, hübriidsuse või eklektilisuse; jne. Kultuuriteaduse tõlgendav jõud sõltub palju sellest, kuidas empiiria ja teooria seos väljendub meetodikas, terminiväljades, seletavate mudelite loomises.

Kultuurisõltelise tähendusloome teoreetilised mudelid

Autorid: Tõnu Viik, Peeter Torop, Ülle Pärli, Maaris Raudsepp

Arutelu: Rein Raud, Marek Tamm

Tähendusloome all peame silmas olukordi meie argielus, kus kogeme asju, situatsioone, teisi inimesi, inimeste gruppe, iseennast, kohti ja aegu kui tähenduslikke fenomene ning korrigeerime oma käitumist ja tegutsemist vastavalt nendele tähendustele. Teatud osas sõltub argieluline tähendusloome kultuurilisest keskkonnast, mis muudab tähendusloome tulemused ühes kultuuris erinevaks tähendusloome tulemustest mõnes teises kultuuris. Oma ettekandes keskendume kultuurisõltelise tähendusloome mudelite kirjeldamisele sellistest teadussuundadest nagu hermeneutika, semiootika, fenomenoloogia ja kultuuripsühholoogia. Proovime kultuurisõltelise tähendusloome mudeleid omavahel võrrelda ning uurida ka vastavaid kirjelduskeeli ja nende mudelite ristikasutamisest tulenevaid metodoloogilisi probleeme konkreetsete kultuurinähtuste uurimisel.

Ebaloomulik, mittelooduslik, ja kultuuriteooria

Autorid: Franz Krause, Tarmo Pikner, Maaris Raudsepp, Kadri Kasemets, Anne Kull, Georgeta Stoica

Arutelu: Kalevi Kull, Timo Maran

Palju on arutletud loodusliku ja loomuliku üle kultuurides, kuid vastavate antonüümide kujunemisele pole siiani piisavalt tähelepanu pööratud. Meie uurimus käsitleb „ebaloomulik“/„mittelooduslik“ (*unnatural*) kontseptsiooni kultuuriteoorias. Erinevaid lähenemisi ja empiirilisi näiteid integreerides väidame, et „ebaloomulik“/„mittelooduslik“ on oluline kontseptsioon, mis mõjutab muuhulgas sotsiaalsete kategooriate loomist, klassifitseerimise moraali, linnalisuse omadusi ja keskkonnaalast uuenemist. Vastavate kategooriate formuleerimine haakub laiemate poliitiliste ja kultuuriliste dünaamikatega ning kujundab ümber materiaalsuse (*matter*) ja tähenduse piirjooni. Kultuuriteooria seisab silmitsi võimalusega laiendada käsitlusi, hõlmamaks vastava ilmingu terviklikku spektrit, milles kultuuri viljeletakse.

Piirirohkus ja mälu

Autorid: Raili Nugin, Hannes Palang, Anu Printsman, Anu Kannike, Tiiu Jaago, Kalevi Kull, Pihla Maria Siim, Kati Lindström
Arutelu: Tõnu Oja

Ettekandes vaadeldakse katkestuste mõju (nii kujutletud kui füüsilisele) ruumile Eestis ning näidatakse, kuidas järjepidevust kandvad arusaamad on vorminud poliitilistest ja diskursusemuutustest tingitud murrangulisi pöördetage. Inimesed loovad katkestusi ja järjepidevust muutustega kohandudes või neile vastandudes, mõjutades seeläbi maastike ja piiride kujunemist. Autorid arutlevad katkestuse ja järjepidevuse ilmumise üle, tuginedes humanitaar- ja sotsiaalteaduste valdkondade teoreetilistele ja empiirilistele näidetele. Lähtudes teoreetiliselt muuhulgas Juri Lotmani järjepidevuse ja katkestuse ning Henri Lefebvre'i sotsiaalse ruumi mõistetest, selgitatakse, kuidas muutused ruumi loovad ja vormivad, aga ka seda, kuidas maastikud neid muutusi mõjutavad ja salvestavad ning kuidas need vastasmõjud kujundavad inimeste argielu ja -praktikaid.

Mineviku kultuuri piiride konstrueerimine ja dekonstrueerimine

Autorid: Pikne Kama, Valter Lang, Maarja Olli, Katre Pärn, Tiit Remm, Maria Smirnova

Arutelu: Arvi Haak, Kristiina Johanson, Peeter Torop

Teadustööd alustades on teadlase esimeseks sammuks uurimisobjekti konstrueerimine ja piiritlemine. Kui uurimisobjektiks on kultuur või kultuurinähtus, siis paratamatult saab kultuur seeläbi endale piirid. Analüüsides mineviku kultuuri, tuleb uurimisobjekti piiritleda enamasti kolmel tasandil: ruumilisel, ajalisel ja sisulisel. Kolme eri tasandi piirid johtuvad paljudest – sh teadusvälistest – asjaoludest, nad sõltuvad üksteisest ja tingivad üksteist. Seega on kultuuri piiritlemine vähemal või rohkemal määral küsitav ja sõltuv valitsevast paradigmast. Nii pole kultuuriteooriad olulised üksnes uurimistulemuste tõlgendamisel, vaid veelgi enam uurimisobjekti loomisel.

Ettekandes vaatleme lähemalt tarandkalmete ja pikk-käabaste kultuuri. Mis alustel on minevikus neid kultuure eristatud ja piiritletud? Kas antud andmestikku võib määratleda teistel alustel ja seega dekonstrueerida vanu piire ning tõmmata uusi? Milliseid tähendusi on arheoloogilistele kultuuridele antud minevikus ning milliseid tähendusi antakse nendele piiridele tänapäeval?

Selleks, et uurida, kas muististe leviku piirid (materiaalse kultuuri piirid) on kultuuripiirid semiootilises mõttes, st kas need funktsioneerisid piirina ka uuritava kultuuri enese vaatepunktist, on otstarbekas uurida ühelt poolt seda, mida kujutab endast kultuuri – semiosfääri – piir ja millist funktsiooni see kultuuri jaoks täidab; ning teisalt, kas ja millisel viisil ajalised ja ruumilised piirid kultuuris manifeesteeruvad.

Nähtuse määratlemine kultuuripiirina ei eelda ilmtingimata, et kultuuri liikmed tunnetasid seda piirina, vaid et uuritav nähtus ütleb midagi antud kultuuri kohta, olles mõtestatud piirina. Kui piirid objektidena kuuluvad ruumiliste tunnetusvahendite valdkonda, siis arheoloogilise kultuur uurimise jaoks on oluline tunnetuslike piiride väljendumine asjades, mis on leitavad ja interpreteeritavad tänapäeval. Asjad ning nende kasutus on olnud osa kultuurilisest reaalsusest ehk tegemist on maailmatunnetuse vahendite ja väljendustega. Ent subjektide suhtumine asjadesse ehk asjade tähenduslikkus erinevatel tasanditel ei ole uurijale otse kättesaadav, mistõttu ei kajasta levikupiirid otseselt kultuurireaalsuse ega kultuuri süsteemina toimimisega seotud piire.

Semiootiline kultuurimudel aitab mõista mõtteliste piiride objektiveerimise erinevaid võimalusi ning näha asjades ja nende kogumites levikupiiride kõrval märke piiridest, mis on seotud kultuurilise tunnetuse ning kultuuri süsteemina toimimisega. Mõtestades kultuuri mitmetasandilise, sisemiselt ebahütlase ja

dünaamilise süsteemina, aitab see esitada küsimusi erinevate kultuurinähtuste rollist piirimehhanismidena ning vaadelda materiaalse kultuuri struktuuri ja piire osana keerulisemast kultuuritervikust.

Süsteemne võim ja semiootiline autonoomia semiootilise kultuuripsühholoogia vaatepunktist

Autorid: Maaris Raudsepp, Andreas Ventsel

Arutelu: Peeter Selg, Tõnu Viik

Ettekanne keskendub *habituse*, sotsiaalsete representatsioonide ja semiootilise autonoomia omavahelisele suhestatusele. Niisugust vastastiksuhet kontseptualiseeritakse võimuhete raamistikus. Eesmärgiks on näidata, kuidas kultuurisemiootikast pärit autokommunikatsiooni mõiste, rakendatuna semiootilisele subjektile, võimaldab teoreetilisel tasandil mõtestada ühelt poolt subjekti emantsipatsiooni sotsiaalsetest süsteemidest ja teiselt poolt viisi, kuidas subjekt sekkub sotsiaalsete süsteemide transformatsiooni.

Vastavalt loodud raamistikule toovad autorid välja erinevad sotsiaalsete süsteemidega suhestumise võimalused. Teoreetiline raamistik lähtub ennekõike Pierre Bourdieu *habituse* mõistest, Serge Moscovici sotsiaalsete representatsioonide kontseptsioonist, Jaan Valsineri semiootilise autonoomia käsitlusest ja kultuurisemiootilistest ideedest.

Usuliikumiste identiteediloome vernakulaarse ja institutsionaalse kommunikatsiooni pingeväljas

Autorid: Lea Altnurme, Atko Rimmel, Roland Karo, Maaris Raudsepp, Kristiina Johanson, Andreas Ventsel

Arutelu: Alar Kilp, Ergo-Hart Västrik

Ettekanne püüab võimusuhte uurimise perspektiivist analüüsida ja eristada diskursuste – nii domineerivate kui vernakulaarsete – tähistamisviiside loogikaid, millega diskursiivsel tasandil (taas)toodetakse erilaadseid ühiskondlikke suhteid. Uurimismaterjal keskendub religioossetele või sellega lähedalt seotud nähtustele. Siin saavad keskseks küsimused identifitseerimisprotsesside loogikast:

- millisel viisil kujunevad erinevate usuliste liikumiste vahelised diskursiivsed ühendused (nt millistel tingimustel võivad muidu üksteisele vastanduvad perifeerias asuvad usulised liikumised ühineda domineeriva usulise diskursuse vastu);
- kuidas need suhted on omakorda dünaamilises ümbertähendustamises vastavalt võimusuhte olukorrale;
- kuidas ennast identifitseeritakse ja kuidas identifitseerivad liikumisi teised.

Artikli teoreetiline raamistik lähtub Robert Glenn Howardi vernakulaarse autoriteedi (*vernacular authority*) käsitlusest, mis keskendub institutsionaalsete ja alternatiivsete (nt folkloorsete) võimumechanismide eristamisele. Michel Foucault' diskursusekäsitlus võimaldab meil nimetatud võimusuhteid analüüsida ennekõike diskursiivse tähendusloome valguses. Selle kommunikatiivse pingestatuse paremaks selgitamiseks oleme kasutanud Serge Moscovici reifitseeritud ja konsensuslikku (argiteadvuslik) maailma eristust.

Teoreetilistest kimbatustest pärandi ja kogukonna mõistete puhul: näiteid Eesti kultuuripraktikast

Autorid: Ester Bardone, Kristi Grünberg, Marju Kõivupuu, Helen Sooväli-Sepping, Helen Kästik

Arutelu: Aet Annist, Kristin Kuutma

Kaasaegsetes pärandikäsitlustes ning kultuuripraktikas on oluline osa kogukonnal. Paraku pole kultuuriteadustes olulisel kohal olevad mõisted – (kultuuri)pärand ja kogukond – sugugi üheselt mõistetavad. Kriitilised pärandi-uuringud kutsuvad üles jätkuvale teoreetilisele tähelepanelikkusele nii pärandi kui kogukonna mõistete kasutamisel, kuna nende mõistete sisu võib kultuuripoliitika kaudu kultuurilist reaalsust valitud suundades mõjutada. Pärandi-uurijatena on meilgi epistemoloogiline ja intellektuaalne vastutus ühiskonna ees.

Pärand viitab teatavale tähenduste ja väärtuste kogumile, mida omistatakse mingile minevikust pärit kultuuriilmingule, mille tähtsust nähakse ka tulevikus. Soovime oma ettekandes vältida vaimse ja materiaalse pärandi käsitlemist lahus, kuna väärtused ja tähendused on iseloomulikud mõlemale. Ametlikul tasandil on pärand vaadeldav diskursusena, mis kujundab nii pärandi mõistmist kui hoidmist. Lisaks sellele on pärand ka kultuuriline protsess, mis on seotud nii mäletamise kui unustamisega. Pärandiloomelise protsessi tähendab minevikukäsitluste teadlikku konstrueerimist, mille puhul ei saa alahinnata emotsionaalseid tähendusi ja väärtusi, mida inimesed pärandile omistavad. Pärand ei eksisteeri lahus selle kogumisest, hoidmisest või majandamisest – kõik need tegevused ühtaegu määratlevad ja taas-määratlevad, mis pärand on. Pärandi määratlemine ja selle eest hoolt kandmine tähendab alati läbirääkimisi, hõlmates lisaks poliitilistele ja majanduslikele argumentidele ka arutelu emotsionaalsete tähenduste üle, mis erinevate indiviidide ja gruppide jaoks pärandiga seostuvad.

Täna ei tähenda kogukond üksnes geograafiliselt piiritletud ja/või etniliselt homogeenset üksust. Kogukonnatunde aluseks võivad olla piirkonnaüleselt inimesi siduvad huvid, tegevusalad, elulaad; sealjuures võib inimene kuuluda korraka mitmesse kogukonda. Kogukonna vaatepunktist lähtuvalt on oluline pärandit käsitleda sotsiaalse tegevusena – kogukond loob pärandit samavõrra kui pärand loob kogukonda.

Milles seisneb siis kogukonna mõiste kimbatuslikkus, arvestades pärandi temaatikat? Kuidas me kogukonda erinevates sotsiaalsetes kontekstides mõistame? Milline on kogukonna suhe kultuuripärandisse? Oma ettekandes soovime arutleda kogukonna erinevate rollide üle kultuuripärandi määratlemisel, loomisel ja hoidmisel ning diskuteerida konkreetsete näidete varal kogukonna ja pärandi mõistete sisu üle. Analüüsime nelja rolli, mida kogukonnale erinevates pärandiga seotud protsessides võidakse omistada või mida kogukonna liikmed ise

soovivad võtta: kogukond kui pärandi valvur, pärandi hooldaja, pärandi elustaja ja pärandiekspert. Selline eristav pilguheit aitab valgustada pärandiga seotud tähenduste ja väärtuste erinevaid tahke ning ühtlasi diskuteerida kogukonna ja kogukondlikkuse üle avaramalt. Ehkki näited on Eesti-kesksed, vaatleme neid rahvusvaheliste uurimuste taustal ning soovime osutada nii kultuuripärandi-kogukonna suhete eripäradele, mis on just siinsele kultuuripraktikale omased, kui ka paralleelidele, mis tekivad sarnaste arengutega teistes Euroopa riikides ning mujalgi.

Märkmed

Märkmed

Märkmed

Märkmed

Märkmed

Märkmed